

บทที่ 5

บทสรุป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาการจัดการความขัดแย้งด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา ประเพณีเลี้ยงดงหรือผีปู่และย่าและตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการความขัดแย้งด้วยการใช้ประเพณีเลี้ยงดง หรือ ผีปู่และย่าและ ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยสามารถสรุปและอภิปรายผลการศึกษาได้ ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

1. พัฒนาการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในตำบลแม่เหียะตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แบ่งออกเป็น 2 ช่วงใหญ่ ช่วงมีการปะทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าภายนอกเพียงเล็กน้อย และ ช่วงการปะทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าภายนอกอย่างเต็มที่ ได้แก่ ช่วงแรก คือช่วงมีการปะทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าภายนอกเพียงเล็กน้อย สภาพความขัดแย้งในระยะที่ชุมชนพึ่งพาตนเอง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากความต้องการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ ประมาณพ.ศ. 2500 เกิดจากความต้องการตัดไม้ทำลายป่าและแย่งชิงน้ำของกลุ่มคนในพื้นที่แม่เหียะหรือพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งเป็นความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ ในระยะต่อมา คือ ระยะที่ชุมชนเริ่มมีการปะทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าภายนอก ต่อมา พ.ศ. 2540 เกิดความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ที่เกิดจากการเข้าแทรกแซงการดำเนินพิธีกรรมระหว่างหน่วยงานของรัฐและชาวบ้านในตำบลแม่เหียะ ต่อมาเข้าสู่ช่วงการปะทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าภายนอกอย่างเต็มที่ พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา เป็นระยะที่ชุมชนเริ่มมีการปะทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าภายนอกมากขึ้น เกิดความขัดแย้งทางด้านความเชื่อระหว่างคนในชุมชนแม่เหียะและบุคคลต่างถิ่นหรือบุคคลนอกพื้นที่ และระยะความขัดแย้งในช่วงปัจจุบัน พ.ศ. 2553 – ปัจจุบัน เกิดความขัดแย้งเรื่องความสัมพันธ์ส่วนบุคคลของคนที่อยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเพียงเล็กน้อยและความขัดแย้งระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่

2. การจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนแม่เหียะด้วยประเพณีเลี้ยงดงหรือผีปู่และย่าและ พบว่า ช่วงมีการปะทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าภายนอกเพียงเล็กน้อยสภาพความขัดแย้งในระยะที่ชุมชนพึ่งพาตนเอง ที่เกิดขึ้นจากความต้องการตัดไม้ทำลายป่าของกลุ่มคนในพื้นที่แม่เหียะหรือพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งเป็นความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ ประเพณีปู่และย่าและได้ทำหน้าที่ในการแสดงอำนาจของสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เป็นสื่อกลางในการจัดการความขัดแย้งผ่านการเล่าขาน

ตำนานเป็นมุขปาฐะและความหมายของสิ่งของที่ใช้กระบวนการในการจัดประเพณีเลี้ยงดอง รวมไปถึง การแสดงออกของผ้าซิ่น และกุศโลบายที่ผ้าซิ่นผู้เป็นตัวแทนของผีปู่และย่าและบอกแก่คนในชุมชน ซิ่นให้เห็นถึงผลที่จะได้รับเมื่อกระทำความผิด ความเชื่อเกี่ยวกับปู่และย่าและของชาวบ้านดูจะเน้นไปที่เรื่องปู่และย่าและผู้ปกป้องรักษาป่าต้นน้ำ ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวบ้านที่ อดีตดำรงชีวิตอยู่ใน สังคมเกษตร เป็นการควบคุมคนในชุมชนให้มีพฤติกรรมที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ใช้เป็นบรรทัดฐานทางสังคมแทนการใช้กฎหมายในสมัยก่อนซึ่งส่งผลมาถึงปัจจุบัน ความเกรงกลัวนี้เองจึงทำให้ ชุมชนมีความสงบสุข ชาวบ้านไม่กล้ากระทำความผิดและเกิดความเป็นระเบียบในชุมชน สำหรับการจัดการความขัดแย้งในระยะที่ชุมชนเริ่มมีการประทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าภายนอก เป็น ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ที่เกิดจากการเข้าแทรกแซงการดำเนินพิธีกรรมระหว่างหน่วยงาน ของรัฐและชาวบ้านในตำบลแม่เหียะ เทศบาลเมืองแม่เหียะเข้ามาทำหน้าที่ในการดำเนินการจัด ประเพณีและสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการทั้งหมด เกิดความขัดแย้งว่าหน่วยงานของรัฐ เข้ามาบริหารจัดการการดำเนินประเพณีเลี้ยงดอง ชาวบ้านจึงเกิดความไม่พอใจว่าทำประเพณี ผิดเพี้ยนไปจากแบบโบราณ ผู้นำทั้งสองฝ่ายจึงมาตกลงคุยกันถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ซิ่นให้เห็น ความสำคัญของประเพณีเป็นหลัก โดยทั้งสองฝ่ายมีจุดร่วมเดียวกันคือความต้องการในการจัด ประเพณีเลี้ยงดองปู่และย่าและ มีการประชุมวางแผน จัดสรรและแบ่งงานกันทำอย่างเป็นระบบมาก ขึ้น

ต่อมาในช่วงการปะทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าภายนอกอย่างเต็มที่ การจัดการความขัดแย้งใน ระยะที่ชุมชนเริ่มมีการปะทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าภายนอกมากขึ้น ด้านความเชื่อระหว่างคนในชุมชน แม่เหียะและบุคคลต่างถิ่นหรือบุคคลนอกพื้นที่ และกล่าวว่าเป็นการทารุณสัตว์ ป่าเถื่อน ค่าทอนและ ประณามการ จัดประเพณีนี้ เกิดความขัดแย้งทางด้านความคิดของคนในหมู่บ้าน จึงทำให้ชาวบ้าน ไม่พอใจและออกมาเรียกร้องความเป็นธรรม เทศบาลเมืองแม่เหียะและชาวบ้านร่วมมือกันส่งเสริม และสร้างความเข้าใจแก่ผู้ที่ย้ายเข้ามาอยู่ต่างถิ่น เพื่อลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในตำบลแม่เหียะ และทำการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจอันดีแก่สื่อมวลชน หน่วยงานภาครัฐทุกแขนง ให้เข้าใจ ถึงรากเหง้าของชุมชนว่าเป็นอัตลักษณ์ที่ควรค่าแก่การทำนุบำรุงและอนุรักษ์ไว้ และเทศบาลเมือง แม่เหียะสร้างความไว้วางใจให้แก่ชาวบ้านว่าได้ทำความเข้าใจเพื่อจะยังรักษาประเพณีให้คงอยู่ ประเพณีเลี้ยงดองจึงเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือที่จะประสานความร่วมมือของคนในชุมชนเพื่อลด ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน

ต่อมาการจัดการความขัดแย้งในระยะความขัดแย้งในช่วงปัจจุบัน ด้านความสัมพันธ์ ส่วนบุคคลของคนในชุมชน ที่มีการกระทบกระทั่ง หรือ ทะเลาะเบาะแว้งกันในชุมชน เล็กๆ น้อยๆ

ที่เกิดการผัดใจกัน ผีปู่และย่าและ มีส่วนช่วยลดความขัดแย้งโดยใช้ความเกรงกลัวในอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติสามารถลดความขัดแย้งลง เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในตำบลแม่เหียะ และมีผลผูกพันกับการดำรงชีวิตประจำวัน ตั้งแต่การเลี้ยงเด็กที่มีการใช้กุศโลบายและมุขปาฐะเกี่ยวกับผีปู่และย่าและ ให้เด็กหรือวัยรุ่นในหมู่บ้านเกิดความเกรงกลัวต่อสิ่งลึกลับและไม่กล้าทำสิ่งไม่ดี อีกประการหนึ่งบทบาทของการเป็นปราชญ์ชาวบ้านก็มีส่วนในการจัดการความขัดแย้งเช่นกัน ผู้มีความรู้ด้านประเพณีและเป็นตระกูลที่ได้รับการมอบหมายให้เป็นผู้สืบทอดการตั้งของในการจัดประเพณี ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือในหมู่บ้าน เปรียบเสมือนตัวแทนของผีปู่และย่าและในการดูแลความสงบสุขของผู้คนในชุมชน เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นปราชญ์ชาวบ้านจะเป็นคนกลางช่วยเจรจาให้ความขัดแย้งคลี่คลายลงได้

3. ผลจากการจัดการความขัดแย้งโดยใช้ประเพณีเลี้ยงดง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความเป็นอัตลักษณ์และฝังรากเหง้าอยู่ในตำบลแม่เหียะเป็นเวลานาน ทศนะต่อความขัดแย้งเป็นเรื่องที่แตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรมและส่งผลให้มีวิธีการจัดการความขัดแย้งที่ต่างกันออกไป ด้วย การใช้ประเพณีเลี้ยงดงในการจัดการความขัดแย้ง เป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นนั้นมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถสัมผัสได้ ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อด้อยจากจัดการความขัดแย้งด้วยประเพณีเลี้ยงดง ข้อดีของการจัดการด้วยประเพณีเลี้ยงดง เป็นการจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ และสามารถเชื่อมโยงผู้คนในชุมชนเป็นหนึ่งเดียวกันได้ โดยเอาเหตุผลเป็นที่ตั้งและเชื่อมโยงเข้ากับเรื่องราวของบรรพบุรุษ โดยปราศจากการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งคู่กรณีสามารถกลับมาใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชนได้อย่างปกติ กุศโลบายที่แฝงอยู่ในประเพณี เป็นการพึ่งตนเองและสามารถใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ปัญหาชุมชนท้องถิ่นของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประเพณีเลี้ยงดงยังสร้างบรรทัดฐานทางสังคมให้เกิดความเป็นระเบียบและเรียบร้อยและเป็นสื่อกลางในการประสานความเข้าใจซึ่งกันและกันในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ระหว่างหน่วยงานของรัฐและชาวบ้านในชุมชน เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน รักษาอัตลักษณ์และรากเหง้าของชุมชนให้คงอยู่ สำหรับข้อด้อยในการจัดการความขัดแย้งด้วยประเพณีเลี้ยงดง พบว่า คนรุ่นใหม่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีที่มีความเจริญก้าวหน้า ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ ส่งผลให้มีความคิดเห็นแตกต่างจากคนรุ่นก่อนในเรื่องสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติ การความขัดแย้งด้วยประเพณีเลี้ยงดงอาจไม่ประสบความสำเร็จในกลุ่มคนรุ่นใหม่ อีกทั้งกระบวนการในการจัดประเพณีเลี้ยงดง เป็นประเพณีที่ไม่สวยงามและมีความน่ากลัว คนรุ่นใหม่อาจจะไม่ยอมรับในกระบวนการจัดการความขัดแย้งด้วยประเพณีนี้

อภิปรายผลการศึกษา

1. พัฒนาการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในตำบลแม่เหียะตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แบ่งได้เป็นสองช่วง ในช่วงแรกคือระยะที่มีการปะทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าภายนอกเพียงเล็กน้อยสภาพความขัดแย้งในระยะที่ชุมชนพึ่งพาตนเอง ประมาณพ.ศ. 2500 ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากความต้องการตัดไม้ทำลายป่าของกลุ่มคนในพื้นที่แม่เหียะหรือพื้นที่ใกล้เคียง เนื่องจากบริบทของความเป็นเมืองมีมากขึ้น ซึ่งเป็นความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ อันเนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณตำบลแม่เหียะ ซึ่งเป็นป่าต้นน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชาวแม่เหียะและชาวเชียงใหม่มาเป็นระยะเวลาหลายร้อยปี ซึ่งความขัดแย้งในช่วงนี้เกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา อันเนื่องมาจากประชาชนเกิดความสูญเสียจากสงคราม และอยู่ในระหว่างการตั้งถิ่นฐาน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจึงเกิดจากความต้องการไม้เพื่อสร้างบ้าน นำไปทำฝืนเผากระเบื้อง และเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน อีกทั้งในเวลาต่อมา สังคม ได้พัฒนา เปลี่ยนแปลงไปในหลายๆด้าน ทั้งในด้านจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น อาชีพที่หลากหลาย และ สภาพการณ์ต่างๆทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ทางด้านเศรษฐกิจ และการเมืองสังคมไทยมีความสลับ ซับซ้อน และผลประโยชน์ที่ แตกต่างกันเพิ่มมากขึ้น ทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ในประเทศลดน้อยลง ส่งผลให้ความต้องการทรัพยากรป่าไม้และน้ำเพิ่มมากขึ้น จึงก่อให้เกิดความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของถวิลวดี บุรีกุล (2545, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของความขัดแย้งไว้ว่า ความขัดแย้ง เป็นการดิ้นรนระหว่างกลุ่มอย่างน้อย 2 กลุ่มซึ่งเชื่อว่าเป้าหมายคล้ายกันแต่ทรัพยากรมีน้อยและมองอีกฝ่ายว่าเป็นผู้แทรกแซงเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนจึงมีการโต้แย้งหรือความไม่ลงรอยกันและมีการโต้ตอบกับอีกฝ่ายหรืออีกกลุ่มจากนิยามต่างๆดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าความขัดแย้งเป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลสองฝ่ายที่มีปฏิสัมพันธ์กันเกิดความคิดเห็นที่ไม่เหมือนกันในการตัดสินใจที่จะกระทำการใดๆอย่างหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายของตนและสภาพการณ์นั้นไม่สามารถทำให้สองฝ่ายเกิดความพึงพอใจหรือพฤติกรรมของฝ่ายหนึ่งไปยับยั้งสกัดกั้นหรือสร้างความบังคับข้อใจให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง

ในระยะที่ชุมชนเริ่มมีการปะทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าภายนอก เกิดความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ที่เกิดจากการเข้าแทรกแซงการดำเนินพิธีกรรมระหว่างหน่วยงานของรัฐและชาวบ้านในตำบลแม่เหียะ ทั้งนี้อันเนื่องมาจากนโยบายของรัฐบาลเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่น โดยเปลี่ยนแปลงจากการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง เปลี่ยนเป็นการปกครองแบบกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นภายใต้การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีนโยบายในการรักษาและทำนุบำรุงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นให้คงอยู่ จึงเข้าเสนอตัวเพื่อสนับสนุนประมาณและอำนวยความสะดวกตัวแสดงที่เรียกว่านักการเมือง เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ชาวบ้านเกิดกลัวการเปลี่ยนในรายละเอียด

ของพิธีกรรม จึงเกิดความขัดแย้งทางด้านความสัมพันธ์ที่ไม่ลงรอยกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเทศบาลเมืองแม่เหียะและชาวบ้านเกิดความเห็นที่ไม่พ้องกันซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมยศ นาวิการ (2540, หน้า 772) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความขัดแย้ง คือการไม่เห็นพ้องที่เกิดขึ้นจากความแตกต่างระหว่างบุคคลสองคน หรือกลุ่มสองกลุ่ม หรือมากกว่า ภายใต้ความขัดแย้งขององค์การบุคคล หรือกลุ่ม อาจจะขัดขวางเป้าหมาย หรืองานระหว่างกัน

ต่อมาในช่วงการปะทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าภายนอกอย่างเต็มที่ เป็นระยะที่ชุมชนเริ่มมีการปะทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าภายนอกมากขึ้น เกิดความขัดแย้งทางด้านความเชื่อระหว่างคนในชุมชนแม่เหียะและบุคคลต่างถิ่นหรือบุคคลนอกพื้นที่ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากชุมชนได้มีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกมากขึ้น จากการที่เทศบาลเมืองแม่เหียะประชาสัมพันธ์ให้บุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในประเพณีเลี้ยงดงมากขึ้น และเชิญสื่อมวลชนหลายแขนงมาประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวและเพิ่มรายได้แก่คนในชุมชน อัตลักษณ์ของชุมชนเกิดการกระจายไปยังคนหมู่มากด้วยสื่อไม่ว่าจะเป็นชาวโทรทัศน์ สื่อออนไลน์ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ที่ไม่เหมาะสมในการดำเนินประเพณี โดยเฉพาะกรณีของการทารุณสัตว์ เมื่อชุมชนเกิดการปะทะกับสิ่งเร้าภายนอกชุมชนจึงก่อให้เกิดความความแย้งและเรียกร้องความเป็นธรรมในการรักษาอัตลักษณ์ของตนเอง ซึ่งเป็นความแตกต่างทางด้านความเชื่อและทัศนคติที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดของวันชัย วัฒนศัพท์ (2545, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของความขัดแย้งไว้ว่า ความขัดแย้งเป็นการต่อสู้กันหรือการแข่งขันระหว่าง ความคิด ความสนใจหรือผลประโยชน์ มุมมองหรือรสนิยม ค่านิยม แนวทาง ความชอบ อำนาจ สถานภาพ ทรัพยากร ฯลฯ ความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นในตัวใครคนใดคนหนึ่งหรือหลายๆกลุ่มและให้คำนิยามไว้ในหนังสือความรู้เบื้องต้นกระบวนการแก้ปัญหาข้อพิพาทที่เหมาะสมว่าความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปโต้แย้งกันในประเด็นของค่านิยมหรือแข่งขันในเรื่องของอำนาจสถานภาพเป้าหมาย และทรัพยากรที่มีจำกัดซึ่งอาจจะเกิดความขัดแย้งที่แฝงอยู่กำลังเกิดขึ้นหรืออาการแสดงแล้ว

ในระยะสุดท้าย ระยะความขัดแย้งในช่วงปัจจุบัน เป็นความขัดแย้งเรื่องความสัมพันธ์ส่วนบุคคลของคนในชุมชน ซึ่งเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเพียงเล็กน้อยและความขัดแย้งระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ ทั้งนี้อาจเกิดจากการที่ได้อิทธิพลจากการปะทะสังสรรค์ภายนอกชุมชน อีกทั้งกฎหมายและนโยบายเข้ามาสู่ชุมชนอย่างเต็มรูปแบบ ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากสภาพบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ผสมกับความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทำให้ความคิดความเชื่อ ทัศนคติ ความสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด จากการพึ่งพาอาศัยกลายเป็นการใช้ชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่หรือการที่คนรุ่นใหม่เชื่อในวิทยาศาสตร์และสิ่งที่พิสูจน์ได้มากกว่าคำพูด

หรือมุขปาฐะที่เล่าขานต่อกันมา ความแตกต่างระหว่างยุคสมัยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ซึ่งสิ่งเร้าภายนอกก่อให้เกิดความขัดแย้งทั้งด้านความคิด ความไม่ลงรอยกันทางทัศนคติ สอดคล้องกับแนวคิดของ Mary Parker Follet (1941, p.67) เห็นว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องของความแตกต่างในการเห็นและผลประโยชน์ ความขัดแย้งจึงมิใช่สิ่งที่ดีหรือเลว เพราะการแตกต่างในการเห็นอาจจะทำให้ได้ข้อสรุปใหม่ๆ ที่ดีขึ้น นอกจากนั้น ยังเห็นว่า ความขัดแย้งมิใช่ภาวะสงคราม แต่เป็นความแตกต่างในด้านความเห็นผลประโยชน์ และ Edward De Bono (1985) ที่กล่าวถึงสาเหตุของความขัดแย้ง ว่าเกิดจากการที่คนมีความต้องการสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน การมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันเป็นสาเหตุของความขัดแย้ง ความต้องการที่แตกต่างกัน เป็นผลทำให้คนมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันการที่คนมีความต้องการในสิ่งต่างๆ ไม่เหมือนกันอาจจะเป็นเพราะคนเรามีแบบฉบับของแต่ละคน มีหลักการของแต่ละคนอาจมาจากความเชื่อ ค่านิยมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันจึงสะท้อนให้เห็นถึงเหตุผลในการกระทำหรือในการคิดที่ไม่เหมือนกันและอีกประการหนึ่งเป็นเพราะคนมีแบบของความคิดเห็นไม่เหมือนกัน ความขัดแย้งเกิดจากการที่คนมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน เป็นสาเหตุอีกประการหนึ่งที่ทำให้คนมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ในประเด็นนี้ได้มีนักวิชาการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม

2. การจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนแม่เหียะด้วยประเพณีเลี้ยงดงหรือผีปู่และย่าสะ พบว่า ช่วงมีการปะทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าภายนอกเพียงเล็กน้อยสภาพความขัดแย้งในระยะที่ชุมชนพึ่งพาตนเอง ที่เกิดขึ้นจากความต้องการตัดไม้ทำลายป่าของกลุ่มคนในพื้นที่แม่เหียะหรือพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งเป็นความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ ประเพณีปู่และย่าสะได้ทำหน้าที่ในการแสดงอำนาจของสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เป็นสื่อกลางในการจัดการความขัดแย้งผ่านการเล่าขานตำนานเป็นมุขปาฐะและความหมายของสิ่งของที่ใช้กระบวนการในการจัดประเพณีเลี้ยงดง รวมไปถึงการแสดงออกของม้าขี่ และกุศโลบายที่ม้าขี่ผู้เป็นตัวแทนของผีปู่และย่าสะบอกแก่คนในชุมชนชี้ให้เห็นถึงผลที่จะได้รับเมื่อกระทำความผิด ซึ่งสอดคล้องกับ จักรกฤษณ์ ดาวโธสง (2552) ได้อธิบายการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาไปสู่เด็ก มักกระทำด้วยวิธีง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนสามารถดึงดูดใจให้กระทำโดยไม่รู้สึกลึกซึ้ง เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การกระทำตามแบบอย่าง การเล่นคำทายปริศนา เป็นต้น วิธีการดังกล่าวล้วนเป็นการเสริมสร้างนิสัยและบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคม ประสงค์จะให้สมาชิกของสังคมเป็นอยู่ ส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องจริยธรรม ค่านิยม โลกทัศน์ ปรัชญาชีวิตและกฎเกณฑ์ การดำเนินชีวิตในสังคมทั่วไปและวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาไปสู่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์และประสบการณ์มากและ

อยู่ในวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจึงกระทำโดยการผ่านการกระทำ เช่น การบอกเล่าในขณะที่มีการทำพิธีกรรมทั้งที่เป็นพิธีสู่ขวัญ พิธีทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมท้องถิ่น พิธีแต่งงาน เป็นต้น

ความเชื่อเกี่ยวกับปู่และย่าและของชาวบ้านจะเน้นไปที่เรื่องปู่และย่าและผู้ปกป้องรักษาป่าต้นน้ำ ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวบ้านที่ อดีตดำรงชีวิตอยู่ในสังคมเกษตร เป็นการควบคุมคนในชุมชนให้มีพฤติกรรมที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ใช้เป็นบรรทัดฐานทางสังคมแทนการใช้กฎหมายในสมัยก่อนซึ่งส่งผลมาถึงปัจจุบัน ความเกรงกลัวนี้เองจึงทำให้ชุมชนมีความสงบสุข ชาวบ้านไม่กล้ากระทำความผิดและเกิดความเป็นระเบียบในชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ชุมชนต้องการให้เห็นถึงอำนาจของสิ่งที่มีอยู่เดิมในชุมชน นั่นคือภูมิปัญญา เพื่อใช้เป็นกฎ ระเบียบในการควบคุมคนในชุมชนให้เป็นแบบเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kenneth W. Thomas และ Ralph H. Kilmann (1974) การเอาชนะ (Competition) เมื่อคนเราพบกับความขัดแย้ง จะมีบางคนที่แก้ไขความขัดแย้งนั้น ด้วยวิธีการเอาชนะ โดยมุ่งเน้นชัยชนะของตนเองเป็นสำคัญจึงพยายามใช้อิทธิพลวิธีการหรือช่องทางต่าง ๆ เพื่อจะทำให้คู่กรณียอมแพ้หรือพ่ายแพ้ตนเองให้ได้ และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ ศูนย์กลางความรู้แห่งชาติสิ่งแวดล้อม (2553) ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านในวิถีดั้งเดิมนั้น ชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วนๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรมและประเพณี ความรู้เป็นคุณธรรม เมื่อผู้คนใช้ความรู้นั้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างความสัมพันธ์ที่ดีเป็นความสัมพันธ์ที่มีความสมดุล ที่เคารพกันและกัน ไม่ทำร้ายทำลายกัน ทำให้ทุกฝ่ายทุกส่วนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ชุมชนดั้งเดิมจึงมีกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน มีคนเฒ่าคนแก่เป็นผู้นำ คอยให้คำแนะนำตักเตือน ตัดสิน และลงโทษหากมีการละเมิด ชาวบ้านเคารพธรรมชาติรอบตัว ดิน น้ำ ป่า เขา ข้าว แดง ลม ฝน โลก และจักรวาล ชาวบ้านเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ทั้งที่มีชีวิตอยู่และล่วงลับไปแล้ว

สำหรับการจัดการความขัดแย้งในระยะที่ชุมชนเริ่มมีการประทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าภายนอก เป็นความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ที่เกิดจากการเข้าแทรกแซงการดำเนินพิธีกรรมระหว่างหน่วยงานของรัฐและชาวบ้านในตำบลแม่เหียะ เทศบาลเมืองแม่เหียะเข้ามาทำหน้าที่ในการดำเนินการจัดประเพณีและสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการทั้งหมด เกิดความขัดแย้งว่าหน่วยงานของรัฐเข้ามาบริหารจัดการการดำเนินประเพณีเลี้ยงดอง ชาวบ้านจึงเกิดความไม่พอใจว่าทำประเพณีผิดเพี้ยนไปจากแบบโบราณ ผู้นำทั้งสองฝ่ายจึงมาตกลงคุยกันถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

ชี้ให้เห็นความสำคัญของประเพณีเป็นหลัก โดยทั้งสองฝ่ายมีจุดร่วมเดียวกันคือความต้องการในการจัดประเพณีเลี้ยงดงปู่และย่าแสะ มีการประชุมวางแผน จัดสรรและแบ่งงานกันทำอย่างเป็นระบบมากขึ้น ซึ่งอาจเกิดจากการที่มีกฎหมายหรือกฎระเบียบอื่นเข้ามาทดแทนบรรทัดฐานทางสังคมเก่าและไม่เกิดการยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จึงต้องเกิดการชี้แจง อธิบายให้เข้าใจถึงความสำคัญของการที่หน่วยงานภาครัฐเข้ามามีบทบาท จึงใช้การเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจทั้งสองฝ่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของคริสโตเฟอร์ มัวร์ (Christopher Moor, 1986 อ้างอิงใน วันชัย วัฒนศัพท์, 2547, หน้า 10-11) การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ปรากฏขึ้นเบื้องต้นนั้นได้มีรูปแบบและกระบวนการเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งที่หลากหลายไปตามข้อเท็จจริงและองค์ประกอบของแต่ละความขัดแย้ง ซึ่งกระบวนการจัดการความขัดแย้งด้วย กระบวนการการเจรจาโดยการไกล่เกลี่ยกันเอง เป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารหรือการพูดคุยกันระหว่างคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปในสิ่งที่มีความหวังกังวลจำเพาะต่าง ๆ

ต่อมาในช่วงการปะทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าภายนอกอย่างเต็มที่ การจัดการความขัดแย้งในระยะที่ชุมชนเริ่มมีการปะทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าภายนอกมากขึ้น ด้านความเชื่อระหว่างคนในชุมชนแม่เหียะและบุคคลต่างถิ่นหรือบุคคลนอกพื้นที่ และกล่าวว่าเป็นการทารุณสัตว์ ป่าเถื่อน ด่าทอและประณามการ จัดประเพณีนี้ เกิดความขัดแย้งทางด้านความคิดของคนในหมู่บ้าน จึงทำให้ชาวบ้านไม่พอใจและออกมาเรียกร้องความเป็นธรรม เทศบาลเมืองแม่เหียะและชาวบ้านร่วมมือกันส่งเสริมและสร้างความเข้าใจแก่ผู้ที่ย้ายเข้ามาอยู่ต่างถิ่น เพื่อลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในตำบลแม่เหียะ และทำการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจอันดีแก่สื่อมวลชน หน่วยงานภาครัฐทุกแขนง ให้เข้าใจถึงรากเหง้าของชุมชนว่าเป็นอัตลักษณ์ที่ควรค่าแก่การทาบารุงและอนุรักษ์ไว้ และเทศบาลเมืองแม่เหียะสร้างความไว้วางใจให้แก่ชาวบ้านว่าได้ทำความเข้าใจเพื่อจะยังรักษาประเพณีให้คงอยู่ ประเพณีเลี้ยงดงจึงเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือที่จะประสานความร่วมมือของคนในชุมชนเพื่อลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การสร้างความร่วมมือในการใช้ประเพณีเลี้ยงดงหรือผีปู่และย่าแสะอธิบายถึงอัตลักษณ์ของความเป็นชุมชนแม่เหียะ ชี้แจงความเข้าใจจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่ทำให้ลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับสังคมภายนอกได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2552) มีความเห็นว่า การจัดการความขัดแย้ง (Conflict management) ในชุมชนมีหลากหลายวิธี ชุมชนได้อาศัยทุนวัฒนธรรมดั้งเดิมในการประพฤติปฏิบัติ ได้แก่ ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ และหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ในการสร้างความเข้มแข็ง สร้างพลังความสามัคคีร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งวิธีที่สมควรพิจารณาคือการที่สามารถจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยนำความสมานฉันท์และ

ความผาสูกู่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งที่ผ่านมามีการพิจารณาถึง ภูมิปัญญาดั้งเดิมในการจัดการความขัดแย้งของชุมชนนั้นนับเป็นความพยายามในการจัดการต่อกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้เกิดตามความมุ่งหมายดังกล่าว ที่เสมือนการกระจายกระบวนการยุติธรรมจากระบบส่วนกลางสู่ระบบความเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาชุมชน

ต่อมาการจัดการความขัดแย้งในระยะความขัดแย้งในช่วงปัจจุบัน ด้านความสัมพันธ์ส่วนบุคคลของคนในชุมชน ที่มีการกระทบกระทั่ง หรือ ทะเลาะเบาะแว้งกันในชุมชน เล็กๆ น้อยๆ ที่เกิดการผิดใจกัน ฆิ๊ปุและย่าสะะ มีส่วนช่วยลดความขัดแย้งโดยใช้ความเกรงกลัวในอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติสามารถลดความขัดแย้งลง เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในตำบลแม่เหียะ และมีผลผูกพันกับการดำรงชีวิตประจำวัน ตั้งแต่การเลี้ยงเด็กที่มีการใช้กุศโลบายและมุขปาฐะเกี่ยวกับฆิ๊ปุและย่าสะะ ให้เด็กหรือวัยรุ่นในหมู่บ้านเกิดความเกรงกลัวต่อสิ่งลี้ลับและไม่กล้าทำสิ่งไม่ดี ทั้งนี้เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้มีความเป็นธรรมชาติและอยู่ใกล้ตัวผู้นำนำมาใช้ในการจัดการความขัดแย้งโดยใช้อำนาจเหนือธรรมชาติมาอธิบายและสร้างกฎใหม่ในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ Mneesha Ilanya Gelleman (2007) ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ มือที่มองไม่เห็นในการจัดการความขัดแย้ง ภูมิปัญญาที่มีมาอย่างต่อเนื่องการพัฒนาตัวกรองที่มีชีวิตชีวาที่สร้างอยู่ มุมมองและความคิดเรื่องเวลาและควบคุมการโต้ตอบทางสังคมผ่านการใช้ร่วมกันทางสังคม บรรทัดฐานและค่านิยมที่สร้าง เหล่านี้ความเข้าใจร่วมกันในรูปแบบการเชื่อมต่อระหว่างคนและกลไกสังคมเป็นการสื่อสารเข้าใจและการมีปฏิสัมพันธ์ - ภาษา, อวัจนภาษา, พิธีกรรมและเป็นสัญลักษณ์ ในการเจรจาต่อรอง ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การดำเนินงานผ่านรูปแบบที่แตกต่างกันของการสื่อสาร รูปแบบทางวาจาและอวัจนภาษาที่แตกต่างกันในการแสดงออกของข้อมูลวิธีการจัดระเบียบและความสัมพันธ์กับเวลาและพื้นที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ความแตกต่างของ ภูมิปัญญาสามารถแปลเป็นคำจำกัดความที่ไม่เหมือนกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นมักจะเกิดขึ้นกับความคิดที่เฉพาะเจาะจงมากเช่นความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันซึ่งการเจรจา ภูมิปัญญาสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการเจรจาต่อรองที่ประสบความสำเร็จ

อีกประการหนึ่งบทบาทของการเป็นปราชญ์ชาวบ้านก็มีส่วนในการจัดการความขัดแย้งเช่นกัน ผู้มีความรู้ด้านประเพณีและเป็นตระกูลที่ได้รับการมอบหมายให้เป็นผู้สืบทอดการตั้งชื่อในการจัดประเพณี ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือในหมู่บ้าน เปรียบเสมือนตัวแทนของฆิ๊ปุและย่าสะะในการดูแลความสงบสุขของผู้คนในชุมชน เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นปราชญ์ชาวบ้านจะเป็นคนกลางช่วยเจรจาให้ความขัดแย้งคลี่คลายลงได้ อำนาจในการสะสมมาของตระกูลปราชญ์ชาวบ้านที่

มีการ สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน จึงทำให้ปราชญ์ชาวบ้านมีอำนาจในการจัดการความขัดแย้งกับคนในชุมชน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการระงับข้อพิพาทในชุมชน เป็นระบบอาวุโสในภาคอีสานที่เรียกกันว่า "จ้าวโคตร" ซึ่งมีอิทธิพลต่อระบบสังคมของอีสานมาก จ้าวโคตรเป็นคนที่ชุมชนอีสานให้ความเคารพนับถือและรู้จักมักคุ้นกับคู่ความทั้งสองฝ่ายดี เป็นผู้อาวุโสสูงสุดในตระกูลด้านอายุ ความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ มีหน้าที่อบรมสั่งสอนให้คำปรึกษา ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับพิธีกรรมและประเพณีอันดี ไกลเกลี้ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นให้เกิดความสงบสุข แก้ไขข้อขัดข้องต่างๆที่เกิดขึ้นให้ผ่อนคลายลงและเบาบางหมดไป อีกทั้งส่งเสริมการค้าเดินกิจกรรมร่วมกับชุมชน ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ การมีระบบจ้าวโคตรในวัฒนธรรมอีสานนั้น เป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างได้ผลและน่าภาคภูมิใจ เป็นการสร้างความสามัคคี การประนีประนอม อีกทั้งยังเป็นการสืบทอดรักษาประเพณีให้คงอยู่ การใช้ระบบจ้าวโคตรเป็นการระงับข้อพิพาทจะทำได้นุ่มนวลยิ่งขึ้นดีกว่าการใช้กฎหมาย การใช้ระบบจ้าวโคตรเป็นการถือกลไกแบบหนึ่ง ที่มุ่งหวังให้ทั้งสองฝ่ายนั้นสามารถอยู่ร่วมกันได้ภายหลังจากการตัดสินไกลเกลี้ยแล้ว เสมือนว่า ระบบกฎหมายในปัจจุบันนั้น ย่อมที่จะมีผู้แพ้และผู้ชนะ ทว่า ผลแห่งความยุติธรรมนั้น ได้ส่งผลต่อความปรองดองของคนในสังคมนั้นๆหรือไม่ เช่น คนที่แพ้คดี ก็อาจมีความเคียดแค้นในใจจนไม่อาจมองหน้ากันได้อีกไม่เหมือนกับการใช้ภูมิปัญญาในการประนีประนอม ปัญหาหลักที่เกิดขึ้นในการใช้ระบบจ้าวโคตร คือ คนรุ่นใหม่มักไม่เกิดความเชื่อถือในระบบจ้าวโคตร เนื่องจาก สังคมสมัยใหม่สอนให้มองอย่างวิทยาศาสตร์ เป็นเหตุเป็นผล คนรุ่นใหม่จึงมองว่าเป็นระบบที่ล้าสมัย เพราะขาดมาตรฐานที่ชัดเจน แต่ก็ยังไม่หมดศรัทธาหรือปฏิเสธในทีเดียว เพราะเมื่อเกิดข้อพิพาทในชุมชน พ่อแม่ ผู้เฒ่าผู้แก่ก็ยังคงเป็นผู้ไกลเกลี้ยปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอยู่เช่นเดิม (อุดม บัวศรี, 2546)

3. ผลจากการจัดการความขัดแย้งโดยใช้ประเพณีเลี้ยงดอง ข้อดีของการจัดการด้วยประเพณีเลี้ยงดอง เป็นการจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ และสามารถเชื่อมโยงผู้คนในชุมชนเป็นหนึ่งเดียวกันได้ โดยเขาเหตุผลเป็นที่ตั้งและเชื่อมโยงเข้ากับเรื่องราวของบรรพบุรุษ โดยปราศจากการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งคู่กรณีสามารถกลับมาใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชนได้อย่างปกติ กุศโลบายที่แฝงอยู่ในประเพณี เป็นการพึ่งตนเองและสามารถใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ปัญหาชุมชนท้องถิ่นของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประเพณีเลี้ยงดองยังสร้างบรรทัดฐานทางสังคมให้เกิดความเป็นระเบียบและเรียบร้อยและเป็นสื่อกลางในการประสานความเข้าใจซึ่งกันและกันในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ระหว่างหน่วยงานของรัฐและชาวบ้านในชุมชน เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน รักษาอัตลักษณ์และรากเหง้าของชุมชนให้คงอยู่ อาจจะเนื่องมาจากการใช้ประเพณีเลี้ยงดอง ในการ

จัดการความขัดแย้ง เป็นการจัดการความขัดแย้งเชิงสร้างสรรค์ที่ไม่ใช้กฎหมายเข้ามามีส่วนร่วม ไม่เสียเวลาในการฟ้องร้องหรือการดำเนินคดี และความสำคัญของคู่กรณียังคงอยู่ในการลดความขัดแย้งในชุมชน และเป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งแบบธรรมชาติเหมือนในอดีตที่ผ่านมา และเป็น การบูรณาการความรู้ดั้งเดิมของภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับความรู้วิทยาการสมัยใหม่ ในปัจจุบัน มาปรับใช้ให้มีเหมาะสมกับการใช้งานในยุคปัจจุบัน พลังแห่งการบูรณาการความรู้ทั้งสองประเภท เข้าด้วยกัน หรือการจัดการความรู้ของคนในชุมชนท้องถิ่น จะทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแสดง ศักยภาพของตนเองในวิถีที่เคยเป็นมาในอดีต และในขณะเดียวกันก็จะสามารถพัฒนาปรับตัวให้ เข้ากับยุคสมัยได้ เพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ใช้ความรู้เป็นฐานในการพัฒนาทุกด้าน และใน ทุกภาคส่วนของสังคม รวมทั้งชุมชนท้องถิ่นในชนบท ซึ่งเป็นสังคมในระดับรากหญ้า ของสังคมไทย โดยมีเป้าหมายหลักอยู่ที่การพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง โดยไม่ทิ้งรากฐานเดิมของชุมชนท้องถิ่น และจะต้องเชื่อมโยงกันอันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับงานวิจัยของ พรสวรรค์ สุวรรณศรี (2551) กล่าวไว้ว่า การอ้างถึงภูมิปัญญาสามารถนำมาจัดการความขัดแย้งใน อดีตที่ผ่านมาได้ โดยใช้ ภาษิต คำพึงเพย คำนิยม ความเชื่อ ประเพณี ความเป็นญาติพี่น้อง ความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ชี้ให้เห็นถึงค่าใช้จ่าย การเสียเวลา ความ ยากลำบากของคู่กรณี เพื่อให้เกิดความเห็นใจและลดความขัดแย้งได้

สำหรับข้อดีของการจัดการความขัดแย้งด้วยประเพณีเลี้ยงดอง พบว่า คนรุ่นใหม่ได้รับ อิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีที่มีความเจริญก้าวหน้า ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ ส่งผลให้มีความคิดเห็นแตกต่างจากคนรุ่นก่อนในเรื่องสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติ การความขัดแย้งด้วยประเพณีเลี้ยงดองอาจไม่ประสบความสำเร็จในกลุ่มคนรุ่นใหม่ อีกทั้ง กระบวนการในการจัดประเพณีเลี้ยงดอง เป็นประเพณีที่ไม่สวยงามและมีความน่ากลัว คนรุ่นใหม่ อาจจะไม่ยอมรับในกระบวนการจัดการความขัดแย้งด้วยประเพณีนี้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบริบท การเปลี่ยนทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เปลี่ยนแปลงกระบวนการทางความคิด อีกทั้ง การรับเอาวัฒนธรรมใหม่ๆ เข้ามาสู่สังคม โดยคิดว่าเป็นสิ่งที่พึงปฏิบัติ จนหลงลืมความตัวตนและ เชื่อในสิ่งอื่นทดแทน ทำให้เกิดความเห็นแก่ตัว การแย่งชิง และการเอาตัวรอดเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของอรุณ วัชรธรรม (2532, หน้า 18) กล่าวถึงผลเสียของความขัดแย้งก็มีหลาย ประการเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ความขัดแย้งทำให้สูญเสียกำลังคน ทำให้การดำเนินงานมุ่งไป ข้างหน้าอย่างเดียวยังไม่ได้ ต้องคอยระวังปัญหาที่เกิดขึ้นด้วย ทำให้แรงงานคนไม่ได้เต็มที่ ทำให้ความ เป็นมิตรลดน้อยลง บรรยาอากาศความเชื่อถือและไว้วางใจลดน้อยลงตามไปด้วย ก่อให้เกิดการ

ต่อต้านความขัดแย้ง เพราะคิดว่าความขัดแย้งก่อให้เกิดความยุ่งยาก ความขัดแย้งทำให้เกิดการปิดบังความรู้ เพราะไม่ต้องการให้อีกฝ่ายหนึ่งได้เปรียบฝ่ายตน อาจถึงขั้นผิดปกติทางจิตวิทยา เนื่องจากมีความหวาดระแวงอยู่ตลอดเวลาความขัดแย้งส่งผลให้คนเห็นแก่ตัว เพราะต้องเอาตัวเองให้รอดจากปัญหา อีกทั้งส่งผลเสียต่อร่างกายและจิตใจ ในกรณีที่ไม่สามารถจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ ถึงขั้นดำเนินคดีตามกฎหมาย มีการฟ้องร้อง ความขัดแย้งจะส่งผลให้เสียเงิน เช่น ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีความ เสียเวลา สูญเสียความสัมพันธ์อันดีที่มีมาก่อนเกิดความขัดแย้ง และความขัดแย้งบางประการก็บิดเบือนความเป็นจริง (วันชัย วัฒนศัพท์, 2547)

ข้อเสนอแนะในการศึกษา

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ผลศึกษาที่พบชี้ให้เห็นว่าชุมชนแม่เหียะเกิดการปะทะกับชุมชนภายนอก ที่ไม่ยอมรับความต่างทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ กอปรกับคนรุ่นใหม่มีระดับการศึกษาและการเปิดรับสื่อมากขึ้นส่งผลให้เกิดความแตกต่างทางด้านความคิด ประเพณีเลี้ยงดองหรือผีปู่แสะย่าแสะ อาจถูกกลดทอนความสำคัญลง ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนควรส่งเสริมการสร้างความรู้ ความเข้าใจกับคนภายในชุมชนและคนภายนอกชุมชน ให้เข้าใจรากเหง้าของประเพณีในการใช้ลดความขัดแย้งและสร้างความปรองดองภายในชุมชน เพื่อลดการความแตกต่างทางด้านความคิดและความขัดแย้งระหว่างชุมชนอื่น

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการสร้างชุมชนต้นแบบเพื่อขยายผลในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการลดความขัดแย้งในชุมชนและสร้างความปรองดองอย่างยั่งยืน ด้วยการใช้ประเพณี ความเชื่อของพื้นที่นั้นๆ

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการยอมรับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการความขัดแย้งของคนรุ่นใหม่ เพื่อสืบสานประเพณีเลี้ยงดองหรือผีปู่แสะย่าแสะให้ดำรงอยู่

2.2 ควรศึกษากระบวนการและรูปแบบการจัดการความขัดแย้งด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแนวทางในการจัดการความขัดแย้งแก่ชุมชนอื่น